

Ahol vár is van

Városunk nevét III. Béla só-tári rendelete 1138-ban írja le először. Szeged sókincstári szerepköre földrajzi fekvésével függött össze. A Tiszán, Maroson tutajozott só itt került parti pajtákba, a királyi sókamrások innét utalványozták rendelkezések és csengő aranyak ellenében fél országnyi területekre.

I. István és Ajtony között véres háborúság folyt, mivel az alvezér katonái elfogdosták a Szegedre irányított királyi sószállítmányokat, és a maguk akarata szerint rendelkeztek vele.

Évszázadok alatt a só olyan kereskedelmi és pénzforgalmat jelentett városunkban, hogy egy időben külön pénzverde föllátása vált szükségessé, amely speciális szegedi pénzláb szerint egy-ségesítette az értékeket.

A sókincstár várerősséget rakatott a maga védelmezésére. Ahol vár van, ott katonaság, mindenféle rendfokozatokkal és szolgáló népségekkel. Ahol vár van, ott a lakosságnak is nagyobb a közbátorsága. Ahol vár van, ott piacok, vásárook kerekednek, messzi földekről érkező áru-sokkal, vásárlókkal. És fölserken az ipar a vár, a vásáros igények-nek ellátására. Az Aranybulla utáni esztendőknben nem csupán lakossága, de vagyona, foglalko-zásra rétegződött társadalmá van Szegednek, amelynek életét a történelem viszontagságai, hábo-rúk, tüzek, vizek, epidémiák kor-mányozzák, sanyargatják, de a bajok elmúltával a békeidők vi-rágoztatják egy kicsivel a réginél mindig is erőteljesebben.

Szeged társadalmának elég pontos keresztmetszetét adja a mohácsi vész előtt négy esztendővel, 1522-ben készült adólajst-rom. Az összeírásban 1549 családfő neve, foglalkozása szerepel. A 32 utcát betöltő adózók egy része ösfoglalkozású. Ezek halá-szok, pásztorok, juhtartók, szőlő-s gazdák, hajósok, szekeresek, földművelők. A lajstromba föl-vettek többsége azonban a fejlett város iparúzóiból tevődik ki. Ezek szíjgyártók, bőrkikészítők, nyergesek, esztergályosok, fegy-verkovácsok, kardcsiszárok, pus-kások, nyilkkészítők, szekrényké-szítők, asztalosok, ácsok, patkoló kovácsok, fazekasok, szítások, kö-szörűsök, fésűsök, lábbeli készí-tők, kötélverők, téglaverők, ház-kötők.

A felsoroltaknál népesebb az élelmézzéssel és ruházattal buz-golkodók rétege. Ezek: a mészá-rosook, húsfüstölők, borosok, ső-rösök, csaplárosok, kenyérsütöge-tők, túrósok, tarhósok, olajsutu-sok, molnárok, mézeskalácsosok.

Es tucatjával számolódnak a szűcsök, szabók, süveg- és sapka-készítők.

A kenyérkeresete után adózó népesség között 11 aranyműves és ötvös dolgozott, amiből lát-szik, hogy nemcsak az igények éltek a város falai között, de a mód is hozzá. És a boros, sörös, csapláros foglalkozásuk mellett a trombitás, citerás, sípos, dobos foglalkozásukat is megtaláljuk, s nem nehéz arra gondolni, hogy a jókedv, a mulatozásra való hajlam és lehetőség is ugyancsak hozzá tartozott Szeged társadal-mának életéhez.

Az értelmiségieknek számító foglalkozásuk között tíz tanítót, sok kántort, öt orvost, ispánt, tit-kárt, írnokot találunk.

A fölseroltakon kívül termé-szetesen jóval erősebb értelmisé-gi rétege volt a városnak, kik ta-nácsai, egyházi szolgálatban áll-tak, vagy a vár, a sókincstár em-bereiként működtek, de adómen-tesek lévén, a listában nem sze-repelnek.

Nem tömeges foglalkozást űzők voltak a borbélyok, érvágók, mis-károlók, becűsök, kéményseprők, kútások, gyertyamártók.

Es a város társadalmához tar-tozott az adó alá nem eső póri népek több tízezernyi tömege is, a misera plebs. A hajóhúzóok, só-hordók, rakodók, a mocsáriak nádlacik, pusztabúvó segédpász-torok, a hajógyártás superplac-cainak fűrészt húzó, a szekercé-sek, a faragó béresek, a névtele-nül kallódók.

1526 után alácsúlydott ez a tár-sadalom.

A török hódoltság teljes bekö-vetkeztével városunkban is két-arcú társadalom mutatta magát. A török a tipikus hűbéri rend-szerének megfelelő intézménye-ket rakta falaink közé. Iskolái, közigazgatási, katonai, bírósági intézményei a rabszolgatársada-lom bástyái voltak. Iparosaik a török lakosság fizése szerint dolgoztak. Kereskedelmük a keleti tarkaság szemet megkapó áruki-nálatával jeleskedett. A magyar Szeged a lehetőséghez képest a maga kialakítható életét élte, vagy szimulálta, hogy éli. A ma-gyar közigazgatás, iskola, bíróság is működött csendeskén, ahogy lehetett.

A 144 évig tartó hódoltság né-mely viseleti darabban, bőrcser-zésben, kertkultúrában hagyta itt nyomait. És a száz év alatt kihe-verhető földhözvágottságban, ami alól az 1686-ban bekövetkezett keresztény hadaktól hozott föl-szabadítás sem jelentett köny-nyebbedést.

Idegen ajkú hivatalok települ-tek a földjeitől, vagyonától, sza-bad mozgásától megfosztott vá-roso társadalmára.

Ezen állapotokon csak az 1848-at megelőző évtizedek változtat-tak tetemesebben.

Szeged vezető körei is fél-tek a felszabadulás előtt a tömegek forradalmi hangulatától és mozgalmaitól, és ez volt az indítója „ínségnyhító” tevékenységüknek. 1929-ben ve-tődött fel először az inségmun-kák terve, amely ettől az időtől kezdve a népkonyhával együtt kísérője volt a szegedi életnek. 1932-ben például a Berlini kör-úti, a Vásárhelyi sugárúti és a Pulz utcai népkonyhák több mint egymillió adag ebédet osz-tottak ki. Később csökkent az ebédadagok száma. 1934 január-jában, amint arról a Délmagyar-ország beszámolt, a munkások elmondották, hogy a népkony-hán kiosztott étel sovány, ízetlen, gusztustalan.

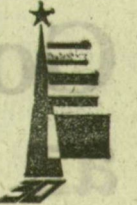
Az egyházak is csatlakoztak a nyomorenyhító akciókhoz. Szere-püket az osztálybéke hirdetésével törekedtek betölteni. Gyűjtése-ket indítottak, és ingyen ebéde-ket osztottak. A Városok Lapjá-ban olvashatjuk, hogy Glatfelf-der püspök vasárnaponként 200 ebédet osztott. De ennek a mi-nősége sem különb a városénál. A silány ebédéért szükségmun-kát kellett végezni.

Az inségmunkára olyan sokan jelentkeztek, hogy a város meg-szabta, egy ember egy hónapban 18 pengőnél többet nem kereshet. 1933-ban 1400 embernek lehetett több napon át havat lapátolnia. A munkanélküli családok a tél közeledtével türelmetlenül várták a hó leesését, attól remélték, a téli időszak egyetlen munkaál-kalmát.

Nem voltak sikeresebbek a fő-ispán évenként meginduló, úgy-nevezett „kisrongyos” akciói sem: a gazdag gyerekek viseltes cipőt, ruháit karácsonykor ki-osztatta a szegények között. Aig-ner főispán és felesége 1929-ben az akciót kitüntetéssel kapott. Nem hiába írta Czibula Antal: „Ha a közigazgatási tényező any-nyit gondolkodik a szociálpolitika feladatain, amennyit a felhívás kigondolására fordított, akkor rájön, hogy inkább a pinceodu-kat kellene kilakosítani, hogy ne jöjjenek százával elő a szána-lmas teremtesek, mert minek a »kisrongyosakció», ha újból oda kell visszatérni, ahonnan jöt-tek...”

A város közigazgatása alá 141 ezer 789 katasztrális hold tarto-zott, ebből 64 ezer 82 a város tu-lajdona volt. E földterület nagy részét bérbe adta. 1933-ban pél-dául 48 ezer 633 katasztrális hold volt a bérföldek területe. A 10 ezer 821 bérletből 200—1200 négyeszőgölet 3351-en, 1—5 hold-at 4241-en béreltek. Az adott körülmények között a bérlet elő-nyös volt, mert hosszú lejáratral biztosította a bérő megtelepedé-sét, tanyaeépítését. A város azon-ban könyörtelen is tudott lenni, karhatalmat mozgósított a fize-tésre képtelen bérőök ellen. Más-ko-r a tűzoltókat rendelték ki, hogy bontsák le a bérő tanyáját, nehogy visszaköltözzön a család a fölmondás után. 1933. május 15-én a rendőrok oszlatták szét a Széchenyi téren gyülekező, leg-alább 400 bérőből álló tömeget, akik panaszait akarták előad-ni. Pénz- és fogházbüntetéssel sújtották mindazokat, akik a fennálló renddel szembenállásu-

Emberségből példát!

kat kinyilvánították, és erről a hatóság tudomást szerzett.

Az egészségügyi helyzet Szeged tanyavilágában rendkívül rossz volt. 1939-ben például a 69 kül-területi tanyai iskola harmadré-szének növendékeinek csaknem fele tbc-fertőzött volt. A város az anya- és csecsemővédelmet 11 intézeti orvossal és 14 védőnővel látta el, holott a város területe sokkal nagyobb volt, mint ma. „Ez a szervezet a legjobb akara-ta és felkészültsége mellett sem képes a reá rótt óriási felada-tonak megfelelni...” — írta 1937 végén a tisztifőorvos. Felső-központon (Balástya), ahol 13 ezer 106 lakos élt, csak egy or-vos és egy védőnő tevékenyke-dett 1939-ben.

Népkonyha, inségmunka, jóté-konykodás. Ebből állt az uralko-dó osztály szociálpolitikája.

A szocialista tanítások szegedi terjesztésében az Általános Mun-kásbetegsegélyző és Rokkant Pénztár 1878-ban alakult fiókja játszott szerepet, amely a bur-zsoázia és a klérus vezetése alatt álló munkásszervezetek elleni harcban jött létre. A Magyaror-szági Szociáldemokrata Párt 1890. évi alakuló kongresszusának ha-tározatai előtérbe állították a kül-lönböző szakmák munkásainak szervezését. E szocialista szak-egyletek igyekeztek előmozdítani a munkások politikai nevelését, egyes szakosztályok pedig, és ilyen Szegeden is akadt, a ci-pész- és szabószervezet számos vezetője az osztályharcos irány-zatot támogatta. Gondot fordítot-tak a munkások közti agitációra, a tagok anyagi helyzetének javí-tására. 1897-ben Szegeden a kö-télgyártó segédek, valamint a vas- és fémmunkás segédek szakegylete alakult meg. A kö-télgyártóké elsősorban a kender-fonógyár segédmunkásaira tá-maszkodott. A századfordulón több szakma országos kongresz-szust tartott, amelyen a szak-szervezet megalakulását mondot-ták ki. A szakszervezetek az-után számos eredményes sztrájk-harcot vezettek, törekedtek a ta-gok szociáldemokrata nevelésére. 1904-ben Szegeden a mintegy 7 ezer ipari munkásnak körülbelül 14 százaléka, 1906 végére már a 40 százaléka tartozott a szocia-lista szakszervezethez.

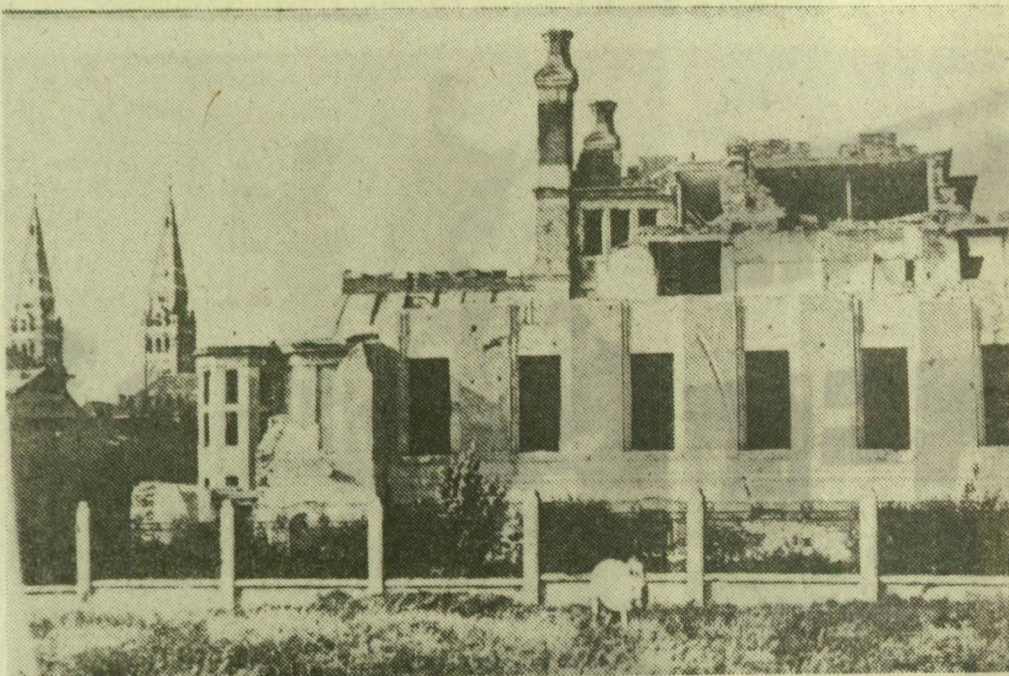
Mind élesebb küzdelem bonta-kozott ki a kizsákmányoltak és a kizsákmányolók között. 1927 októberében például a Szegedi Kenderfonógyárban azért robbant ki a sztrájk, mert a gombolyító részleg munkásnőit magas pénz-büntetéssel sújtották, és durván bántak velük. Az igazgatóság minden munkást kizárt a munk-kából. A szakszervezet átlátott az igazgatóság szándékán: maga a vezetőség provokálta ki a sztrájk-

kot, hogy ürügye legyen a mun-ka beszüntetésére. Ugyanis át-alakítás és szerelés volt esedékes a gyárban, és a kizárással az igazgatóság mentesülni akart a bér kifizetésétől. A harcot a vasmunkás szerelők döntötték el: csatlakoztak a sztrájkhoz, megühsítva az igazgatóság szá-mításait. A bérharc minden mun-kásnak 4 százalékos bérjavítást hozott. Így végződött a Varga-fé-le és még más kenderfeldolgozó üzemben ugyanakkor lefolyt sztrájk is.

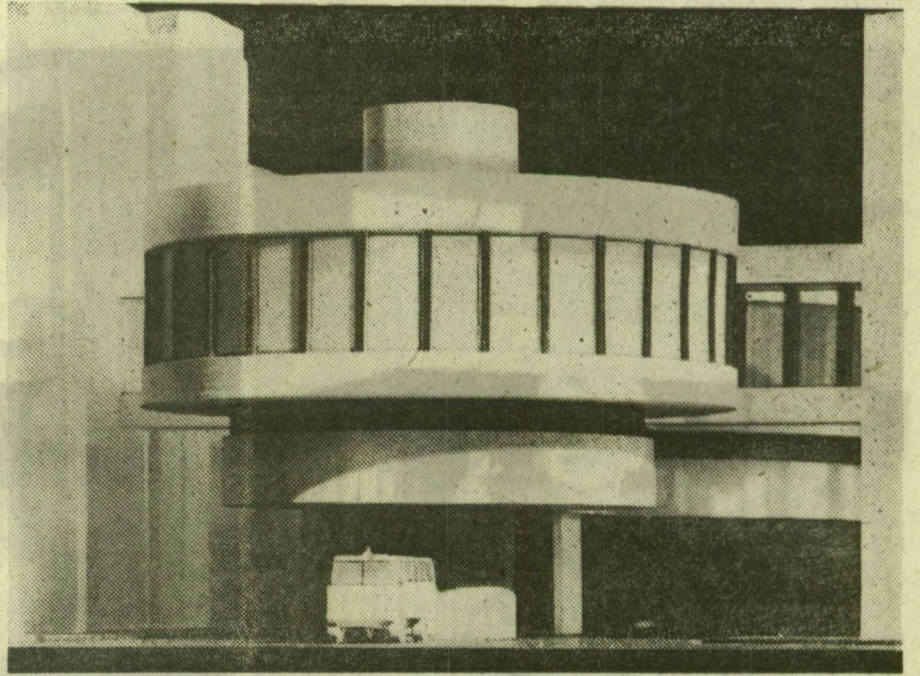
A következő évben a Vénusz Cipőgyárban is egyértelműen léptek fel a munkások az ak-kordbér bevezetése ellen, amit ha bevezetnek bércsökkenést ért volna el a gyár vezetősége. A munkások tiltakoztak, a próbahét ledolgozására sem voltak hajlan-dók. A vezetőség három nap múlva 24 felsoragasztót és tűző-nőt elbocsátott. Helyükbe új munkásokat toborzott. Azonban azok sem vállalták az új mun-karendszert, szolidaritást vállal-tak a régiekkel. A vezetőség erre elállt az akkord bevezetésétől.

A kendergyári munkások 1928 októberi sztrájkja, a munkás-szolidaritás emléke még ma is él, nemcsak a résztvevők, de az utódok emlékeztében is. A moz-galmat a vasasok kezdték, 25 százalékos béremelést kérve, csatlakozott hozzájuk a gyár va-lamennyi munkása. A sztrájkot tüntetések követték, és a város úgyszólván minden üzemében szimpátia megmozdulások zajlot-tak le. A munkásosztály példát mutatott emberségből: gyűjtöt-tek a sztrájkolók családjai ré-szére, sőt még más városok mun-kásai is elküldötték segélyeiket. Az együttérzés kitartásra buzdít-ta a szegedieket, és eredményt is ért el.

A háború alatt a terhek állan-dó növelése, a terror fokozódása, a háborús véráldozatok a pa-rasztás számára is a nyomort és nélkülözést hozták. Fokozódott elkeseredésük, a háború elleni gyűlöletük. A szegedi kommunis-ták a tanyai lakosság körében végzett agitációja során igyekez-tek rámutatni a háború igazi céljára, s a beszolgáltatások megtagadására szólították fel őket. 1943 tavaszán 695 kis- és középparaszt ellen indult bünte-tőeljárás, mert nem teljesítették a zab, a tengeri, a burgonya és egyéb terményekből előírt be-szolgáltatást. A következő évek-ben a parasztság ellenállásának eredményeként a városra kirótt terménymennyiséget még a kar-hatalom igénybevitelével sem tudták begyűjteni.

A háború következtében sok egyetemi épület megsérült, a gyermekklinikát lebombázták

Most épül a belgyógyászati klinika intenzív osztálya. (Tervezője Tarnai László)